

טועמיה - חיים

לחיות עם הזמן בשבת קודש

ערב ש"ק פרשת ויקרא תשפ"ה

הרב **מרדכי אלון שליט"א**

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

זמני הדלקת הנרות ויציאת השבת:

ירושלים - 17:21 | 18:37

תל אביב - 17:42 | 18:39

חיפה - 17:32 | 18:39

טבריה ומגדל - 17:39 | 18:38

באר שבע - 17:42 | 18:38

לצאת ממצרים ולהיכנס לארץ

פסח מצרים

אבל בואו נתחיל את הכל מסוגיה יסודית ורלוונטית גם לערב פסח שחל בשבת וגם לחמש הכוסות הללו. לאורך חמשה חומשי התורה מתוארים שני פסחים, ואני לא מדבר על 'פסח שני' שעשו הטמאים לנפש אדם, אלא על שני אירועים המובנים של פסח המתרחשים בתורה. אגב, בתנ"ך מתוארים עוד כמה אירועי פסח. השלישי בסדר הכרונולוגי, עליו נקרא אי"ה בהפטרות יו"ט הראשון של פסח, הוא הפסח שעשה יהושע בגלגל אחרי שהוא מל את כל ישראל. זה קשור לפסח השני. את הפסח הראשון רק נזכיר במשפט פתיחה ונתמקד בפסח השני הזה.

הפסח הראשון הוא זה שנעשה במצרים וקראנו עלינו בשבת האחרונה בפרשת החודש, והוא התרחש בליל ט"ו ניסן אחרי שבעשור לחודש קשרנו את השה למיטה, פרעה עוד מולך בועט ונושך ומכת בכורות טרם הגיעה. רק אחרי שהיא תגיע, ייצא פרעה לחפש את משה ואהרן ברחובות מצרים כדי לומר להם "קומו צאו מתוך עמי". זה יהיה בחצי הלילה, חצות ליל ט"ו ניסן, כך שהלילה הראשון - וחשוב לדבר על כך בליל הסדר - נעשה לפני שיצאנו ממצרים. אבותינו ואימותינו ישבו שם כשהמצב מאד קשה. ננסה לחשוב בהשוואה למצב של ימינו, כאשר מאחינו ומאחיותינו נמצאים בבית השבי בעזה. שבועיים לפני כן היתה מכת החושך. שם, חוץ מחושך למצרים, היתה מכה נוראית לישראל - לפי רש"י, ארבע חמישיות מעם ישראל, שמונים אחוז (!) מתו בימים האלה. ננסה לחשוב ולהפנים את זה. איזו טרגדיה! בואו נעיין בכותרות העיתונים של אז - משה רבנו יוצא מהפיסגה עם פרעה, והעסקה שהיתה על השולחן וכמעט נסגרה היתה ההצעה של פרעה - 'לכו כולכם, גם הנשים וגם הטף - ורק תשאירו פה את צאנכם ובקרכם'. כלומר 'מה שאתם צריכים לקחת אתכם עבור עבודת הקרבנות שלכם קחו, אבל אל תדרוש ממני משה שהרפתות יישארו פתוחות'. אנחנו קולטים את העסקה? זה לא 'כולם תמורת כולם' אלא 'כולכם תמורת כולם', ומשה מכשיל אותה! אז נכון ש-80% מעם ישראל שהיו באופוזיציה מתו במכת החושך אבל הדתנים והאבירמים שימשיכו ללוות אותנו גם אל תקופת המדבר עוד שנים רבות -

הכוס החמישית

ננסה הפעם להיכנס קצת לענייני הפסח הבא עלינו לטובה, והשנה גם "ערב פסח שחל בשבת", ומשכך בולט יותר מכל שנה הגעגוע שלנו לבית המקדש, כי בעוונותינו, בימינו, רוב העיסוק שלנו בסיטואציה הזו, רוב הדיונים הם על איפה אוכלים את הפיתות ומתי מקפלים את הניילונים, ומצה עשירה כן או לא וכו'. אלו 'פרסי ניחומים' לעניים. העניין המרכזי של ערב פסח שחל בשבת הוא האם בכלל מקריבים קרבן פסח, והאם הפסח דוחה את השבת או לא. התשובה לזה מפורשת בתורה אבל היא לא מופיעה בסיפור פסח מצרים אלא בציווי על הפסח השני, ועל שני הפסחים האלה אני מבקש לדבר.

נצרך עוד נקודה לדיון. אחנו שותים בליל הסדר ארבע כוסות יין שנקבעו כנגד ארבע לשונות הגאולה "והוצאתי אתכם... והצלתי אתכם.. וגאלתי אתכם בזרוע נטויה... ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לא-להים", אבל אז יש גם לשון חמישית - **וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יְדֵי לְתֵת אֶתְּהָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לְכֶם מִוְרֶשֶׁת אֲנִי ה'.** (שמות ו' ח')

וגם כנגד הלשון הזו יש כוס, ויש דיון ארוך ועתיק האם שותים אותה או לא, דיון שהתחיל כבר בגמרא בין תנאים. אנחנו מוזגים את הכוס וקוראים לה "כוסו של אליהו הנביא" שיתגלה במהרה בימינו, ואף פותחים לכבודו את הדלת. זו כוס מעניינת - למה בעצם לא לשתות, מה הבעיה? אם תגידו בגלל שעדיין לא התקיים לגמרי "והבאתי" - הרי שגם "וגאלתי" עוד להתקיים לגמרי, ועוד יש לנו גם קצת עבודה ב-"ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם". מהי נקודת הכוס החמישית שממתינה שנים? יש מי מהמפרשים שאומר שהיא נקראת "כוס של אליהו" מפני שיש מחלוקת האם לשתות אותה או לא - אז יבוא אליהו ויכריע. תיקו - "יהא מונח עד שיבוא אליהו".

בכלל, ההגדה מלאה במוטיב של המספר ארבע, אבל הסוף הוא בחמישה - במצרים לקו עשר מכות ועל ים חמש. אצבע מול יד. יש ארבעה בנים אבל בסוף יש גם את הבן החמישי. הכוס החמישי. נקודת החמש.

וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֶדוֹ. (שם ב')

כלומר הקב"ה מצווה את משה להודיע לבני ישראל שבעוד שבועיים, בי"ד ניסן, מקריבים את קרבן פסח -

בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרִי יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרֵבִים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֶדוֹ כְּכָל־חֻקְתָּיו וְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ. (שם ג')

הוא לא אומר לו שזה צפוי להיארך שבעה ימים אלא שיעשו "את הפסח". וכאמור זה לא קשור לפסח שני.

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח. וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּרֵאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרִי יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעֲרֵבִים בְּמִדְבַר סִינַי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל. (שם ד'-ה')

אז מבחינת העובדות הן ברורות - זה הפסח השני והאחרון בחמישה חומשי תורה שנעשה בארבעים שנות המדבר.

פסח בגילגל

הפסח הבא יהיה כשיעברו את הירדן ונקרא עליו בהפטרות החג הראשון, שם כתוב שיהושע בן נון קורא לישראל בגלגל, עושה להם ברית מילה -

בַּעַת הַהִיא אָמַר ה' אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חֲרֻבוֹת צָרִים וְשׂוֹב מֵל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁנִית. וַיַּעֲשֵׂלוּ יְהוֹשֻׁעַ חֲרֻבוֹת צָרִים וַיִּמְלֵךְ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת הָעֲרֻלוֹת. (יהושע ה', ב'-ג')

כידוע אי אפשר לאכול מקרבן הפסח למי שאינו נימול וגם אי אפשר לזכות בארץ ישראל בלי ברית המילה ובלי הפסח, ולכן צריך למול -

זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־מֵל יְהוֹשֻׁעַ כָּל־הָעָם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזֹּכְרִים כָּל | אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִתּוֹ בְּמִדְבַר בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם. כִּי מָלִים הָיוּ כָּל־הָעָם הַיֵּצֵאִים וְכָל־הָעָם הַיֵּלְדִים בְּמִדְבַר בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם לֹא־מֵל. (שם ד'-ה')

מי שיצאו ממצרים אמנם היו נמולים אך הם כבר מתו במדבר בעוון המרגלים, ומי שנולד במדבר לא נימול.

כִּי | אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַר עַד־תֵּם כָּל־הַגּוֹי אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֵּצֵאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל ה' אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לָהֶם לְבָלְתִי הָרְאוֹתְכֶם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבוֹתְכֶם לָתֵת לָנוּ אָרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ. (שם ו')

אגב, יש קשר הדוק בין חטא המרגלים לבין ליל הסדר; לפי הכלל א"ת-ב"ש, ביום הראשון בשבוע בו חל ליל הסדר, בו יחול גם תשעה באב של אותה שנה. ואין זה מקרי. יש גם קינות של תשעה באב שמחברות את תשעה באב עם ליל הסדר - קינה ספרדית אחת מתארת איך בלילה הזה כך ובלילה הזה כך. בקינה אשכנזית אחרת ("אש תוקד בקרבי") יש הקבלה בין "צאתי ממצרים" לבין "צאתי מירושלים".

וממשיך התיאור ביהושע -

וְאֶת־בְּנֵיהֶם הַקָּיָם תַּחְתָּם אַתֶּם מֵל יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עֲרָלִים הָיוּ כִּי לֹא־מֵלוּ אוֹתְכֶם בְּדֶרֶךְ. (שם ז')

חז"ל מונים שתי סיבות לכך שהם לא נימולו בדרך. הסיבה האחת היא כי לא היתה במדבר רוח צפונית שמרפאת את

מה היו התגובות שלהם? הרי משה רבנו סרב להצעה וטען 'יהיה ניצחון מוחלט. אנחנו יוצאים בעד"ה לארץ ישראל, לארץ זבת חלב ודבש. לא ניכנע'. והנה בר"ח ניסן בא הקב"ה ואומר למשה לומר לעם ישראל "החודש הזה לכם ראש חודשים" - 'אתם כבר גאולים'. ואתה שואל את עצמך - איזה גאולים? על מה הוא מדבר? אנחנו הרבה לפני מכת בכורות. 'ובעשור לחודש תקחו את אלהי מצרים כדי לשחוט אותנו' - ונזכור ש-"הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה" כלומר עד אתמול גם אנחנו עבדנו לשה הזה, לאלוה הזה! והוא ממשיך - 'בארבעה עשר תקריבו את הפסח ובליל הסדר תספרו ביציאת מצרים, ואחרי זה נדבר' - האם לא היה אף צניקן שציקצק בלשונו? כולם ישר נכנסו לבתים, חגרו את המתניים ונעלו את הרגליים?

ליל הסדר הראשון הוא "מיכלא דמהימנותא" [מאכל האמונה], זהו ליל האמונה, זו תופעה מופלאה שצריך לדבר עליה עוד ועוד. הנשים נכנסו לליל הסדר הזה כשהתופים שלהן כבר ארוזים לקראת היציאה ולקראת קריעת הים שתהיה בעוד שבוע. אמונה מופלאה. אז עד כאן ליל הסדר הראשון והתזכורת שלנו אליו.

פסח במדבר

ואז בתכנית המקורית היינו אמורים לצאת ממצרים, לעבור דרך הר סיני ולהיכנס לארץ. עשיתם פעם חשבון כמה זמן זה אמור היה לקחת? לפי החשבון שעשיתי - 101 ימים בסך הכל. החישוב פשוט - חמישים יום עד שבועות לקבלת התורה. שם יעלה משה רבנו להר לעוד ארבעים יום לפני שהוא ירד עם הלוחות, והנה כבר הגענו לתשעים יום. חטא העגל אינו בתכנון. משם ההליכה מהר סיני עד קדש ברנע - "אֶחָד עָשָׂר יוֹם מִחֻרֵב דֶּרֶךְ הַר שְׁעִיר עַד קִדְשׁ בְּרָנֵעַ" (דברים א', ב'), והנה מאה ואחת ימים ואנחנו בבית. אבל התכנית הזו השתבשה.

אילו התכנית היתה מצליחה, הרי שאת הפסח של השנה היינו חוגגים בבית, וזה מה שנאמר לנו במצרים -

וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן ה' לְכֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר וְשָׁמַרְתֶּם אֶת־הַעֲבֹדָה הַזֹּאת. (שמות י"ב, כ"ה)

ושם יבואו הבנים וישאלו וכו' - כל זה בארץ. אבל התכנית השתבשה ואנחנו במדבר. אז מה אתם אומרים - צריך לקיים פסח במדבר או לא? נכון שכתוב "והיה כי תבואו אל הארץ" אבל קשה לומר שזו מצוה התלויה בארץ. זה לא מעשרות או ביכורים. זה קרבן - וכמו כל הקרבנות הם הוקרבו גם במדבר. אז מבחינה מהותית, האם בני ישראל חשבו שהם צריכים להקריב פסח במדבר? בפועל מה שקורה זה הדבר הבא -

וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ הָרֵאשׁוֹן לְאֶמֶר. (במדבר ט', א')

זה תאריך מיוחד, יום גדול היה אז - חנוכת המשכן. ראשון לנשיאים, ראשון להורדת האש, נדב ואביהוא. ובאותו יום הם מצווים בכמה מצוות. זה היום השמיני לימי המילואים, וביניהן גם הם מצויים גם במצווה הבאה -

באים ישראל הטמאים או הרחוקים ואומרים למשה שהם רוצים לעשות פסח, ומשה עונה להם אחרי שהוא מקבל מהקב"ה שבעוד חודש, ב"ד אייר, יהיה פסח שני.

הזכרנו את זה כדי להראות שנלמדה מהפסח של השנה השניה הלכה מעניינת, אבל צריך עדין להבין מה מהותו, מה עניינו? בואו נחזור לשאלת המהות ונגדיר אותה מחדש - למה באמת פסח קשור לארץ ישראל? הרי פסח מתאר את היציאה ממצרים, אז למה כתוב בתורה "והיה כי תבואו אל הארץ" ומזה נובע כל הקושי כפי שראינו, וזה ברור כי עובדה שהקב"ה בא למשה ואומר - 'בני ישראל, אני בא להודיע לכם שבניגוד לציפיה שלכם, הפעם כן תעשו פסח'. וכדי לענות תשובה לשאלה הזו נתחיל בשאלה מה הקשר בין פסח לבין הכניסה לארץ. זוכרים שפתחנו בשאלה על הכוס החמישי? ועל תשעה באב? עכשיו הכל יתחבר.

עקירה והנחה

המהר"ל מפראג בספר 'נצח ישראל' פרק ח' אומר דבר עמוק ויסודי מאד שמי שרוצה להבין את החיים שלנו היום - צריך להיות מודע לו. הוא מביא את מה שקרה בחטא המרגלים - שהתרחש כזכור אחרי הפסח של השנה השניה - הקביעה של הבכיה היא שהיתה לחינם, שתהיה מעתה לדורות, והקב"ה לא מוכן לוותר על החטא הזה, בניגוד לחטא העגל, אלא רוצה להשמיד את ישראל במדבר. תשעה באב - מה הוא עושה?

אומר המהר"ל דבר פלא - בהלכות שבת יש מלאכת הוצאה והכנסה. עקירת חפץ מרשות הרבים והעברתו לרשות היחיד נחשבת מלאכה, וכדי שזה יחשב חילול שבת, שעשיתי מלאכה, צריך שיתקיים כאן עקירה מרשות אחת והעברה לרשות אחרת. אם עשיתי רק חלק אחד זה לא נחשב עבודה דאוריתא -

וקאמר בט' באב שבכו בכיה של חנם, והקדוש ברוך הוא קבע אותם בכיה לדורות. ענין זה עמוק מאוד מאוד, כי כאשר הוציאים מארץ מצרים, הוציאים על מנת לתת להם הארץ. ואילו באו אותם שיצאו ממצרים אל הארץ, היו עומדים שם לעולם בארץ. ודבר זה בארנו בחבור גבורות ה' בכמה מקומות, כי היציאה של מצרים היא נצחית כי עדיין מחמת אותה היציאה אנחנו אל השם יתברך אשר הוציאנו ממצרים... (נצח ישראל ח')

כך היתה זו מלאכה שלמה של עקירה מרשות הרבים, ממצרים, ובעומק - העולם הוא רשות היחיד, הוא שייך לקב"ה, וארץ ישראל "אשר עיני א-להיך בה" מבטאת את זה, אבל הקב"ה נתן לנו להיות בתוך מצרים ולחשוב שהרשות כאן היא רשות הרבים. קוראים לזה בלשון פנימית "טורי דפירודא". כאילו אנחנו נמצאים ברשות הרבים שלנו. יציאת מצרים היא בעצם לעקור אותנו מרשות הרבים ולהכניס אותנו לארץ

התינוק מניתוח ברית המילה וכשהיא איננה זו סכנת נפשות. תשובה שניה היא שהם היו כל רגע ב'היכון' לנסוע, וזו סכנת נפשות למול ולצאת מיד לדרך, וכפי שמשה לא מל את בנו כאשר חזר למצרים ממדין.¹ ולכן מכל הסיבות הללו מל אותם הושע ואז -

וַיְהִי כִּאֲשֶׁר־תָּמוּ כְּלֵי־הַגֹּיִם לְהַמּוֹל וַיִּשְׁכְּבוּ תַּחְתָּם בַּמַּחֲנֶה עַד חַיֹּתָם. (שם ח')

הם נכנסו לארץ ב' בניסן ומלו מיד, ונחו שלשה ימים כנ"ל מהברית, וביום הרביעי -

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי־הוֹשֵׁעַ הַיּוֹם גְּלוֹתִי אֶת־חַרְפַּת מִצְרַיִם מֵעַלְיֵכֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גְּלָגֶל עַד הַיּוֹם הַזֶּה. וַיַּחֲנוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּגִלְגָל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ. (שם ט'-י')

אז זהו הפסח השלישי המתואר בתנ"ך שהיה במשכן שבגלגל.

פסח - קרבן יחיד או ציבור?

אבל בואו נחזור אלינו לפסח שהיה בשנה השניה. בני ישראל עכשיו תקועים במדבר אחרי חטא העגל. חטא המרגלים עוד לא היה. האם הם ציפו שיהיה עכשיו פסח או שהם סברו שבמדבר לא יחוגו פסח, כי בספר שמות נאמר להם בהקשר לפסח "כי תבואו אל הארץ"? מזה שהקב"ה בא למשה ואמר לו לצוות על ישראל לעשות פסח, כנראה שבלי הציווי הזה הם באמת סברו שאין פסח במדבר. והשאלה היא למה באמת הקב"ה ציווה שנעשה את הפסח שם במדבר, הרי לפני כן אמרת לנו שאת הפסח הבא נעשה רק כאשר ניכנס לארץ? זה ענין עקרוני שיש לתת עליו את הדעת ולהעמיק בו - מה החידוש של הפסח הזה שהיה במדבר?

אגב, יש שם כמה הלכות מעניינות; למשל - האם בערב פסח שחל בשבת, כמו השנה, מקריבים את קרבן הפסח או שלא? שהרי קרבנות יחיד לא מקריבים בשבת ובימים טובים, אלא רק קרבנות ציבור שיש להם זמן קבוע כמו תמיד של שחר ושל בין הערביים או מוסף של אותו היום (ואפילו קרבן השותפים נחשב כקרבן יחיד לענין זה), ושהם באים ממחצית השקל, כלומר ממימון הציבור. קרבנות שאינם באים ממחצית השקל ואינם קרבנות ציבור - אינם קריבים בשבת. ואם כן - מה יהיה הדין של פסח? הוא קרבן יחיד או ציבור? מצד אחד המימון שלו הוא מימון של יחיד (או שותפים שנחשבים כיחידים לצורך זה) אבל מצד שני יש לו זמן קבוע. זה לא עולת נדבה או חטאת שבאה בגלל חטא שחטאתי, או אשם שבא על שאשמת. יש לפסח זמן קבוע - י"ד בניסן. חז"ל שואלים את זה והתשובה שלהם היא, שמזה שכתוב בפסח שהיה במדבר "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" לומדים ש"במועדו אפילו בשבת, במועדו אפילו בטומאה" (פסחים ע"ז). כלומר, גם אם רוב ישראל טמאים, הרי שטומאה הותרה בציבור ומביאים קרבן פסח. לכן מיד אחרי זה

¹ לדרך - סכנה היא לתינוק עד לשלשה ימים. אמול ואֶשְׁהָהּ שְׁלֹשָׁה יָמִים - הקדוש ברוך הוא צונו: "לך שוב מצרים" (לעיל פס' יט). ומפני מה נִעְנַשׁ מִיָּתֵהּ? לְפִי שֶׁנִּתְעַסַּק בְּמִלּוֹן תַּחֲלָה... (שמות ד', כ"ד ברש"י)

לנו את ה-Waze שיוצאי מצרים ומגיעי הארץ הם מציאות אחת וכולנו צריכים להגיע לזה, אז הגויים יגידו 'מבלתי יכולת ה' להביאם אל הארץ'.

יודעים מהי הכוס החמישית? - זו הכוס שאנחנו מניחים על השולחן בליל הסדר ולא שותים, ובחצות הלילה פותחים את הדלת לאלהיו הנביא ואומרים לו 'תשיב לב אבות על בנים, תחבר את יוצאי המצרים ואת באי הארץ - בי. אני רוצה להיות שניהם גם יחד. אני רוצה להיות פה כיוצא מצרים'. כל ההגדה של פסח, כל ליל הסדר, עומדת הכוס החמישית ומחכה. זה לא שטכנית לא הגענו לארץ ישראל. אפשר להגיע לארץ ישראל אבל לא לצאת ממצרים ולבוא לארץ. עקירה מרשות הרבים והנחה ברשות היחיד. איזו תורה קדושה זו!

זכר לענני הכבוד

עכשיו בואו נחשוב למה זיכה אותנו הקב"ה והפתיע אותנו בפסח בשנה השניה. זה פלאי פלאים. בואו ניקח את התקופה שעם ישראל היו בהר סיני ונחלק אותה לשתי תקופות. הגענו להר סיני ב-א' סיון כדי לקבל את התורה, ומ-ו' בסיון ועד יום הכיפורים אלו שלש פעמים ארבעים יום של לוחות ראשונים - חטא העגל שהוא קו פרשת המים הגדול ומיד נדבר עליו, ארבעים יום האמצעיים שמשם הולך ומתפלל, ר"ח אלול שהקב"ה קורא למשה רבנו ואומר לו לעלות ולקבל לוחות שניים. ביום כיפור יורד משה רבנו עם הלוחות השניים - עד כאן החצי הראשון.

למחרת יום הכיפורים, י"א תשרי, קורא משה רבנו לעם ישראל "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" ואומר לנו להתחיל להביא נדבות להקמת המשכן. זה יהיה משכן העדות שתבוא ותעיד כי למרות חטא העגל הקב"ה כיפר לנו. ביום כיפור הקב"ה כיפר לנו ולא היו ימים טובים לישראל כיום הכיפורים כי אז היתה שמחה לה', הוא כיפר לנו וקיבלנו לוחות שניים. אבל העסק ממשיך הלאה; המשכן נבנה עד א' בניסן בשנה השניה ואז הוא מוקם. בתקופה הזו התרחשו בעצם בפעם הראשונה בהיסטוריה שני חגים. האחד הוא חג הסוכות - משה ירד ביום הכיפורים ואמר להקים את המשכן. הזכרנו לא אחת בשם הגר"א שבסוכות אנו מציינים את ענני הכבוד, כיון שמשם כינס את העם למחרת יום הכיפורים שהיה אז ביום חמישי בשבוע. הכינוס היה ביום שישי וציווה להם להביא נדבות למשכן, אך יחד עם זה אמר שמלאכת המשכן איננה דוחה את השבת (תחילת פר' ויקהל) ולכן הם התחילו להביא ביום ראשון בבוקר, וכתוב שהם הביאו -

וַיִּקְהֹלוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֶת כָּל־הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִלְאכַת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עֹוד נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר. (שמות ל"ו, ג')

כלומר הביאו במשך שני בקרים, בבוקר יום ראשון ובבוקר יום שני. בסוף היום שני יצא קול במחנה -

וַיִּצְוּ מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמַחֲנֵה לְאֹמֶר אִישׁ וְאִשָּׁה אֲלֵי־עֹשׂוֹ עֹוד מְלָאכָה לְתַרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכְלָא הָעָם מִהֵבִיא. (שם ו')

ישראל. בחטא המרגלים, מי שיצא ממצרים לא נכנס לארץ ומי שנכנס לארץ לא היו אלו שיצאו ממצרים, להוציא את יהושע וכלב. לכן יהושע הוא זה שיכול למול אותם. המהר"ל ממשיך ואומר -

...ואם היה היציאה ממצרים וביאתם לארץ מעשה אחד, דהיינו שאותו הדור שיצאו ממצרים באו אל הארץ, כאילו היה מעשה אחד היציאה ממצרים והכניסה לארץ. כי השם יתברך הוציאנו ממצרים להכניס אותנו אל הארץ, [וכשם שהיציאה היא מקוימת נצחית, כך היה נצחי ביאתם אל הארץ, ולא היה בטול לעולם. ובשביל שבכו בכיה של חנם, ולא רצו לכנס לארץ, ונשבוע הקדוש ברוך הוא שלא יביא אותנו דור אל הארץ, רק דור אחר, ואז היה נחלק היציאה ממצרים מן הביאה אל הארץ, ולא היה מעשה אחד. (שם)

זה דיון הלכתי בהלכות שבת. כתוב פה שמרגע שחטא המרגלים היה נוצרו בעולם שני סוגים של אנשים - כאלו שיצאו ממצרים וכאלו שנכנסו לארץ, אבל עוד אין את מי שעשה את זה בשלמות. היציאה ממצרים היא נצחית, היא על-טבעית, "וה' הכה כל בכור בארץ מצרים" - אני לא מלאך, אני ולא שרף, אני ולא שליח - ככה היתה אמורה להיות גם הכניסה לארץ. זה מה שכלב ויהושע מנסים לומר למרגלים, אבל המרגלים מחלקים בין היציאה לכניסה. אז זה לא שנכנסו לארץ אלא שיציאת מצרים נפגמה. אין יציאת מצרים כי יציאת מצרים והכניסה לארץ הם דבר אחד.

והשיב לב אבות על בנים

אתם יודעים מה זה יהודי שנמצא בארץ ולא יצא ממצרים? הרבה פעמים זה אני. מי שיצא ממצרים ומבין שהוא לא יצא ממצרים אלא הקב"ה בעצמו הוציא אותו על כנפי נשרים ממצרים והביא אותו לארץ, איננו שואל שאלות על הניצחון המוחלט, ולא על "ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים". זו הגאולה השלמה. המהר"ל מסביר למה הם בכו בלילה הזה, שהרי אדם שחוזר למקום הטבעי שלו איננו בוכה. הוא בוכה כשהוא מואס בארץ חמדה - "וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדברו" (תהילים ק"ז, ד). הם לא חיברו את היציאה ואת הכניסה. אלו שני דורות. ומעכשיו צריך לעבוד, לתקן להשלים מלמטה, להיות כלים שיכולים לחבר את זה יחד.

בעקבות חטא המרגלים הקב"ה אומר למשה 'זהו, אני סוגר את העיניים. נעשה דבר חדש - ניקח אותך, נמציא עם', ומשה רבנו אומר 'חס ושלום', ולכן הוא אומר לקב"ה -

מִבְּלִתי יִכְלֹת ה' לְהֵבִיא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֶם בַּמִּדְבָּר. (במדבר י"ד, ט"ז)

הרי זה מוזר - אם הקב"ה יכול לקרוע את ים סוף למה הוא לא יכול לכאורה להביאם אל הארץ? למה שמישהו יטען דבר כזה? רש"י אומר שההיגיון שלהם הוא שאמנם מול פרעה אחד הוא הצליח אבל בארץ יש שלשים ואחד מלכים. זה נראה כיון קצת דחוק. מה הפשט ברש"י? למה הוא מתכוון? אומר משה רבנו להקב"ה - 'רבש"ע, אם לא יהיו לפחות יהושע וכלב שיסדרו

הקב"ה, ע"י אותו השם שהיכה כל בבור - אני ולא מלאך ולא שרף - אותו השם מופיע בי גם בארץ ישראל. אני הולך לעבודה או לצבא, חוזר מהשירות ומגיע הביתה ואני חי באותה תודעה של יוצא מצרים שבא לארץ וכל העולם מגיע לגאולתו, אבל זה התפספס ועכשיו הקב"ה רוצה להראות שהמשכן שלנו פועל ואז הוא אומר לנו - 'הקרבן הראשון שאני רוצה מכם במשכן, אחרי שכל שבט הביא את הכח המיוחד שלו, הקרבן הראשון יהיה זה שבו כל יחיד ויחיד הופך להיות ציבור. את הקרבן הזה!' ושם הוא מגלה שפסח דוחה שבת, במועדו. והסיבה היא מפני שקרבן הפסח של יחיד מגלה שכל יחיד הוא עם ישראל. שם הוא מגלה שפסח דוחה טומאה כי אין טומאה בציבור! איי, היו אנשים בודדים? - אז הוא מגלה שם שגם יש פסח שני!

צריך להבין מהו קרבן פסח. זה לא רק הודאה על שיצאנו ממצרים, אלא זה הרעיון שאומר אנחנו עוד נגלה את המלאכה השלמה שנקראת עקירה מרשות הרבים והנחה ברשות היחיד. אנחנו יכולים להקים במדבר משכן לה'. איזה דבר מופלא זה.

קרבן פסח כחלק מתהליך הגיור

בסוף פרשת היציאה ממצרים בחומש שמות כתוב שכאשר נבוא אל הארץ אז נצטרך לעשות את הקרבן הזה -

וְכִי־יָגִיר אִתְּךָ גֵר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה הַמּוֹלֵד לְךָ כְּלִיזְכָר וְאָז יִקְרַב לְעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכִלְיָעָרֶל לְאִי־אֶכֶל בּוֹ.
(שמות י"ב מ"ח)

גם גר הצדק שגר איתך, צריך למול קודם כל ורק אחרי זה יעשה פסח. שואל רש"י - זה הרי ברור. למה שיהיה אחרת? גם לא כתוב שגר צדק צריך להניח תפילין, וזה ברור שהוא צריך. אז למה כתוב שהוא צריך למול לפני שהוא עושה פסח - במה הוא לא שונה מכל יהודי אחר שלא יכול לאכול פסח לפני שהוא מל? מה החידוש? אומר רש"י -

וְעָשָׂה פֶסַח. יְכוּל כָּל הַמְתַּגֵּיר יַעֲשֶׂה פֶסַח מִיָּד? תִּלְמוּד לֹא־מֵר: "וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ"; מָה אֶזְרַח בְּאֶרְבֶּעַה עָשָׂר, אָף גֵר בְּאֶרְבֶּעַה עָשָׂר.

מה ההוא אמינא של רש"י, ובעצם של חז"ל עליהם הוא מתבסס? ההוא אמינא היא שגוי שבא להתגייר בט"ו בשבט, צריך לא רק למול, לטבול ולקבל עול מצוות אלא גם להביא פסח, כי הוא יוצא מרשות הרבים ובא לרשות היחיד. זו הה"א של חז"ל - לא משנה מתי זה בשנה. גם בט' בתמוז. זו סברא טובה, אבל יש גזרת הכתוב של "והיה כאזרח הארץ" שזה רק בי"ד בניסן.

עכשיו אנחנו מבינים שלא הבנו מה זה פסח? פסח זה שלא נוריד את העין מהכוס החמישית, זה לא לרצות להיות ישראלי בלי שאני זה שיצא ממצרים, ולהבין שלצאת ממצרים בלי ההבנה וההפנמה שאני הוא זה של "והבאתי" זה לא נקרא לצאת ממצרים. איזה דבר מופלא זה. וכיון שזה כל כך קשה אחרי חטא העגל, בא הקב"ה ואומר לנו - 'אני רוצה לתת לכם

אם יום שישי היה כאמור י"א בתשרי, הרי שיום שני הוא י"ד בתשרי ואז העם סיים להביא. אבל אז העריב שמשו של היום והעם הסתכל ואורו עיניו - בעקבות חטא העגל הסתלקו ענני הכבוד, ואילו עתה אחרי שהם התנדבו את כל התרומות למשכן הקב"ה חזר והשרה את שכינתו, ואז הם ראו ביום שני בערב שחזרו ענני הכבוד. צילא דמהימנותא.

חנוכת המשכן - בפסח

כלומר בתשרי ראינו שהקב"ה רוצה אותנו ולכן עלי להיכנס לסוכה, אבל בניסן התגלה שהקב"ה רוצה ונותן לנו ושמוח שאנחנו מקימים את המשכן מעצמנו. לא שהוא מוריד את העננים אלא שאנחנו מקימים את המשכן, ואז כל יום מ"ח ניסן - א' ניסן, ב' ניסן, ג' ניסן ואילך - היה יום טוב כל יום. הרציניים שבינינו אומרים בימים הללו את פרשת הנשיאים בכל בוקר ולמנהג חב"ד גם מוסיפים אמירת "יהי רצון" מיוחדת. כך היה עד י"ב לחודש אז סיימו שנים עשר הנשיאים מלהביא את הקרבנות, בי"ג אנחנו זהו היום של אהרון שהיטיב את הנרות ובי"ד היה קרבן פסח.

הפסח בשנה השניה, תראו איזו סברה מדהימה, היה כי הקב"ה רצה להראות לנו שהתכפר לנו חטא העגל. הפסח הקודם היה פסח של צדיקים, של העשרים אחוז שנשארו אחרי מכת חושך, אלו עם האמונה הגדולה שהצליחו לקחת את אלהי מצרים ולשחוט אתו, אבל הפסח של השנה הראשונה במדבר, באמת היה מחוץ לתחום, כי בעצם את הפסח הבא צריך היה לעשות בארץ והתעכבו רק בגלל חטא העגל - כלומר אלמלא החטא כבר מזמן היינו יושבים בארץ והיו האומות יושבי הארץ מקבלות אותנו בידיים פתוחות והיינו מגיעים לגאולה השלמה. זו היתה התכנית - מאה ואחד יום והיינו בבית. פסח של השנה השניה הוא הרגע שהקב"ה בא למשה רבנו שיאמר לבני ישראל "ויעשו את הפסח במועדו" - אני רוצה שתקימו לי משכן, ואגב, זה מדהים, ההבדל בין הפסח הראשון לשני הוא שאת הפסח הראשון שחטנו כל אחד לפי המיטה שלו בבית במצרים, ואת הפסח השני אנחנו שוחטים במשכן של עם ישראל שאנחנו הקמנו! וכל יחיד ויחיד רואה שגם אחרי חטא העגל הוא מקבל את הכח והקב"ה רוצה את הפסח שלו, את הקרבן שלו. גם אם הוא אחרי חטא העגל - והנה העיקר - וגם אם הוא עדיין לא נמצא במדרגה להיכנס לארץ ישראל. גם אם ה"והבאתי" עדיין לא הגיע. למרות שהעקירה וההנחה אינן דבר אחד, למרות שהיציאה ממצרים וההגעה לארץ עוד לא הגיעו - הוא נתן לנו כח לעשות פסח גם במציאות הביניים הזו. אנחנו ניצור עולם שיהיה בו פסח בעז"ה, אנחנו ניצור עולם שביא גאולה ואנחנו באי הארץ נוכל להיות, בראש שלנו, בתודעה גם יוצאי מצרים וגם באי הארץ.

באמת אין הכי נמי - לא היה צריך לעשות פסח במדבר, כי פסח נעשה במצרים לפני היציאה והפעם הבאה שאמור היה להיעשות פסח היא בארץ. הרי מה היא יציאת מצרים? יציאת מצרים היא להיעקר מרשות הרבים, מהעבודה הזרה הזו, מהמחשבה שהעולם הוא רשות הרבים ולהיות מונח ע"י

המרחץ, ערום וללא מצוות, עד שראה את מילתו ושם והבין - 'בעצם אני יכול כל הזמן לצאת מרשות הרבים ולעשות משכן בלבבי ברשות היחיד'.

תעשו כאילו

פסח ראשון הוא פסח האמונה וכדי להגיע אליו צריך את הטקס האדיר של ברית המילה וקרבת הפסח. הפסח השלישי יהיה של יהושע - ושוב עם אותו סיפור. והפסח השני, זה שאחרי חטא העגל ומיד אחרי הקמת המשכן, בא כדי לחזק אותנו ולהגיד 'אם בתשרי הראיתי לכם שמלמעלה למטה אני משרה בכם ענני כבוד - הרי שבניסן נגאלו ובניסן אני מראה לכם את המשכן שאתם מקימים לי'.

איך כתוב שם?

וַיְהִי בַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ הַהוּא הַמִּשְׁכָּן. (שמות מ', י"ז)

לא כתוב הקים אלא הוקם, וחז"ל אומרים שכולם היו שם בדיכאון כי אף אחד לא הצליח להקים את המשכן, אפילו לא משה, והם חששו שמא חטא העגל לא כופר, ואז אמר לו הקב"ה למשה - 'תעשה כאילו ואני אקים אותו. אני רוצה שאתם תקימו את המשכן, אתם תביאו את הכל, אתם תביאו לימות המשיח - אני כבר אביא, אני כבר אקים'.

והרעיון הזה שעקרתי מרשות הרבים והבאתי אתכם לרשות היחיד לא פג. הוא אולי מתעבב, בכיה לדורות, אבל האמונה שאני יכול לצאת ממצרים באמת בליל הסדר היא כאשר אני מתבונן בכוס החמישי ומאמין שאני יכול להיות זה שהופך להיות דור יוצאי מצרים - כי חייב אדם לראות את עצמו יוצא ממצרים - והוא הוא באי הארץ.

שנזכה לגאולה שלמה עלינו ועל כל ישראל ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" בעגלא ובזמן קריב.

צ'אנס. אני רוצה לומר לכם כמה אני אוהב אתכם. תעשו לי משכן, והדבר הראשון שתעשו לי במשכן הזה הוא פסח'.

שש אנכי על אמרתך

אני רוצה לומר אפילו דבר נוסף, ובזה נעמוד. זה פלא - בני ישראל מקימים את המשכן בר"ח ניסן בהר סיני, עושים את הפסח בי"ד ניסן ופסח שני בי"ד באייר (מי שצריכים לעשות), ומיד אחרי זה מתחילים ללכת לארץ. כמעט והייתי אומר אפילו - יכולנו לסיים את בניית המשכן יותר מוקדם, אבל נראה כאילו שהקב"ה רצה להתעבב כדי לגלות לנו שאנחנו עוד נוכל לעשות פסח שלם, שנוכל להקים משכן, וגם אם התנאים נראים לנו בלתי אפשריים אנחנו מקבל את הכח כדי להביא את העולם לתוכנית המקורית, לעקור את העולם מרשות הרבים ולהכניסו לרשות היחיד. וכל עם ישראל יושב וממתין עד שאחרוני הטמאים לנפש אדם והבאים מדרך רחוקה יעשו גם הם את הפסח ומיד מיד אחרי פסח שני - מתחילים את המסלול הביתה.

כמה מובנת עכשיו הטרגדיה שתרחש עוד מעט בחטא המרגלים? כמה מובן למה אחרי חטא המרגלים כבר לא נצליח לעשות את זה?

ומה הדבר הראשון שעושה יהושע כאשר נכנסים לארץ? הרי הקב"ה אמר לו שעם הכניסה לארץ הם צריכים ללכת מיד להר גריזים ולהר עיבל, ושם נקבל את הברכה ויעמדו אלה על הברכה ואלה על הקללה. אז למה הוא מתעבב? - כי בלי מילה ופסח אי אפשר להיכנס לארץ. כי יש כאן דור שלם שלא יצא ממצרים ונכנס לארץ ולכן צריך להחזיר אותו למעמד ברית המילה שהיה אצל משה רבנו לפני ארבעים שנה לפני היציאה מפסח, של "ואומר לך בדמייך חיי".³ ברית המילה והפסח זה אותו רעיון - זה להוציא את עצמי מרשות הרבים, מכל עולם הגוף, מהמציאות שכאילו אני מציאות נפרדת, ולחקוק בי שאני רשות היחיד.

חז"ל מספרים על דוד המלך שאמר "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב" (תהלים קי"ט קס"ב), כאשר ראה את עצמו בבית

השיעור מוקדש
לזכות עם ישראל, להנצחת ושמירת זיילי צה"ל, להשבת החטופים מזרחה
ובשלוש, להשבת כל הנפלים לקברי ישראל, לשלום כל חיותמים והאלמנות,
לע"נ כל הנפלים על קידוש ה' בארצנו המלחמה
ולע"נ יודעי בנימין בן שושנת ז"ל,
והבביל
לרפואת כל הפצועים והחולים ובתוספת
עמדם בן אייזח זיזה, פאני פרוח בת אסתר, חודיה בת אורית,
יוחאי יחודיה בן סיגל חוזה
וליווג הנון לעל רחל בת אריאל אסתר תחי'
להקדשת שיעורים ניתן לפנות בחודעת וואטסאפ לעמטאל - 7500516-054

³ עי' ברש"י על שמות י"ב ו'.

² הרבי מליובאוויטש זיע"א אומר שגנותם של ישראל היא שגם בשלב הזה הם לא צעקו "אנחנו מסוגלים". יהודי תמיד יכול!